KICHIK BIZNESNI KREDITLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH BO‘YICHA XORIJIY TAJRIBA

Muallif: Darmonov Jasurbek Miradilovich
Lavozimi: o‘qituvchi
Tashkilot: Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya

Mazkur tezisda kichik biznes subyektlarini kreditlash mexanizmlarini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida yoritilgan. Kredit kafolatlari, raqamli kreditlash, muqobil garov vositalari, kredit axborot tizimlari va moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish masalalari tahlil qilingan. Xorijiy tajribani O‘zbekiston iqtisodiyotiga moslashtirish orqali kichik biznesning moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, kreditlash mexanizmi, xorijiy tajriba, kredit kafolati, bank krediti, raqamli moliya, garov ta’minoti, moliyaviy inklyuziya, tadbirkorlik, kredit riski.

Kirish

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, yangi ish o‘rinlarini yaratish, aholi daromadlarini oshirish hamda raqobat muhitini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Biroq kichik biznes subyektlarining faoliyatini kengaytirish ko‘p jihatdan moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlariga bog‘liq. Ayniqsa, boshlang‘ich kapitalning yetishmasligi, garov ta’minotiga qo‘yiladigan talablar, kredit foizlari va biznes faoliyati to‘g‘risidagi ma’lumotlarning cheklanganligi tadbirkorlarning bank kreditlarini olish jarayonini murakkablashtirishi mumkin.

Jahon banki ma’lumotlariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda rasmiy faoliyat yurituvchi kichik va o‘rta korxonalarning katta qismi moliyaviy xizmatlardan to‘liq foydalana olmaydi. Shu sababli ko‘plab mamlakatlarda kredit kafolatlari, zamonaviy kredit axborot tizimlari, muqobil garov vositalari va raqamli moliyalashtirish mexanizmlari rivojlantirilmoqda [1].

Mazkur mavzuni o‘rganishdan maqsad kichik biznesni kreditlash bo‘yicha xorijiy tajribani tahlil qilish va undan O‘zbekiston sharoitida foydalanish imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

Xorijiy mamlakatlar tajribasi kichik biznesni kreditlashda faqat bank kreditlari hajmini oshirish yetarli emasligini ko‘rsatadi. Kredit mablag‘laridan foydalanish imkoniyatini kengaytirish uchun moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish, kredit

risklarini taqsimlash, tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish va kredit ajratish jarayonlarini soddalashtirish talab etiladi.

1. Xorijiy mamlakatlarda kichik biznesni kreditlash tajribasi

AQSh tajribasi. AQShda kichik biznesni moliyalashtirishda kredit kafolatlari muhim vositalardan biri hisoblanadi. AQSh Kichik biznes ma'muriyati (SBA) dasturlari doirasida moliyaviy tashkilotlar tomonidan ajratiladigan ayrim kreditlar kafolatlanadi. Bunday mexanizm banklarning kredit riskini kamaytirish va an'anaviy talablar asosida kredit olish imkoniyati cheklangan korxonalarni moliyalashtirishga ko'maklashish uchun xizmat qiladi.

Ushbu tajribaning asosiy jihati shundaki, davlat kredit mablag'larini barcha hollarda bevosita taqdim etish o'rniga, moliyaviy tashkilotlarning tadbirkorlik subyektlariga kredit berish imkoniyatini kengaytirishga yordam beradi.

Germaniya tajribasi. Germaniyada KfW taraqqiyot banki va hududiy kafolat institutlari orqali kichik va o'rta biznesni moliyalashtirishning turli mexanizmlari qo'llaniladi. Ular investitsion loyihalarni amalga oshirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va tadbirkorlik faoliyatini kengaytirishga yo'naltirilgan moliyaviy dasturlarni qo'llab-quvvatlaydi. Kafolat mexanizmlari garov ta'minoti yetarli bo'lmagan korxonalar uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

Yaponiya tajribasi. Yaponiyada kichik va o'rta korxonalarni moliyalashtirishda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan moliya institutlari va kredit kafolat tizimlari muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvda kichik biznesning moliyaviy ehtiyojlarini hisobga olish, kredit risklarini baholash va banklar bilan kafolat institutlari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi.

Janubiy Koreya tajribasi. Janubiy Koreyada Korea Credit Guarantee Fund (KODIT) kabi institutlar kredit kafolatlari orqali korxonalarning moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishda ishtirok etadi. Bunday mexanizm, ayniqsa, innovatsion loyihalar, yangi tashkil etilgan korxonalar va rivojlanish uchun qo'shimcha kapitalga ehtiyoj sezadigan tadbirkorlik subyektlari uchun muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy tajribani umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, kreditlash tizimining samaradorligi banklar, davlat institutlari, kafolat tashkilotlari va tadbirkorlar o'rtasidagi hamkorlikning qay darajada yo'lga qo'yilganiga bog'liq.

2. Kichik biznesni kreditlashning zamonaviy mexanizmlari

Bugungi kunda kichik biznesni kreditlash mexanizmlarini takomillashtirishda quyidagi yo'nalishlar alohida ahamiyat kasb etadi.

Birinchidan, **kredit kafolati mexanizmini rivojlantirish**. Mazkur tizimda maxsus kafolat tashkiloti kreditning muayyan qismini qoplash majburiyatini oladi. Natijada bank uchun kredit riski kamayadi, tadbirkor esa garov ta'minoti yetarli

bo‘lmagan sharoitda moliyalashtirish imkoniyatiga ega bo‘lishi mumkin. Bunda kafolat miqdori, xizmat haqi va risklarni taqsimlash tartibi aniq belgilanishi zarur.

Ikkinchidan, **raqamli kreditlashni kengaytirish**. Elektron arizalar, avtomatlashtirilgan kredit skoringi va raqamli to‘lovlar tarixidan foydalanish kredit arizalarini ko‘rib chiqish jarayonini tezlashtirishi mumkin. Shu bilan birga, kredit qarorlari shaffof mezonlarga asoslanishi, ma’lumotlarning maxfiyligi va kiberxavfsizlik ta’minlanishi lozim.

Uchinchidan, **muqobil garov vositalaridan foydalanish**. An’anaviy kreditlashda ko‘chmas mulk asosiy garov vositalaridan biri hisoblanadi. Biroq kichik biznes subyektlarida bunday aktivlar yetarli bo‘lmasligi mumkin. Xalqaro tajribada qonunchilik va tegishli reyestrlar imkon bergan hollarda uskunalar, tovar-moddiy zaxiralar, debitorlik qarzlari va boshqa ko‘char aktivlardan garov sifatida foydalanish amaliyoti mavjud. OECD tadqiqotlarida ko‘char aktivlar reyestrlari kredit olish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim infratuzilma sifatida ko‘rib chiqiladi [2].

To‘rtinchidan, **kredit axborot tizimlarini takomillashtirish**. Tadbirkorlarning kredit tarixi, to‘lov intizomi va moliyaviy holati to‘g‘risidagi ishonchli ma’lumotlar banklarga kredit riskini aniqroq baholash imkonini beradi. Bu, ayniqsa, uzoq kredit tarixiga ega bo‘lmagan yangi korxonalarni baholashda muhimdir.

Beshinchidan, **moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish**. Bank kreditlaridan tashqari lizing, faktoring, mikromoliyalashtirish va qonunchilik bilan tartibga solingan muqobil moliyalashtirish vositalaridan foydalanish kichik biznesning moliyaviy ehtiyojlarini turli yo‘llar bilan qondirishga yordam beradi.

3. Xorijiy tajribani O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari

O‘zbekistonda kichik biznesni kreditlash mexanizmlarini takomillashtirishda xalqaro tajribaning samarali jihatlarini milliy iqtisodiyot xususiyatlariga moslashtirish zarur. Jahon banki tomonidan 2025-yil dekabr oyida ma’qullangan FINGROW loyihasi O‘zbekistonda mikro, kichik va o‘rta korxonalar uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishga, jumladan, kredit kafolatlari va xususiy kapital investitsiyalarini rivojlantirishga qaratilgan [3].

Mazkur yo‘nalishda quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. **Kredit kafolatlari tizimini takomillashtirish.** Garov ta’minoti yetarli bo‘lmagan, ammo iqtisodiy jihatdan istiqbolli loyihalarga qisman kafolat berish mexanizmlarini rivojlantirish lozim. Kafolat ajratishda korxonaning faoliyati, biznes-rejasi va kutilayotgan pul oqimlari hisobga olinishi kerak.

2. **Kredit arizalarini raqamlashtirish.** Tadbirkorlarning kredit olish uchun hujjat topshirish jarayonini soddalashtirish, banklar va vakolatli tashkilotlar o‘rtasida qonuniy asosda ma’lumot almashinuvini yaxshilash zarur.

3. **Muqobil garov mexanizmlarini rivojlantirish.** Ko‘char mulk, uskunalar, tovar zaxiralari va debitorlik qarzlaridan foydalanishning huquqiy hamda institutsional asoslarini takomillashtirish kichik korxonalar uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratishi mumkin.
4. **Kreditlashda differensial yondashuvni qo‘llash.** Yangi tashkil etilgan korxonalar, ishlab chiqarish subyektlari, eksportga yo‘naltirilgan bizneslar va innovatsion loyihalarning ehtiyojlari bir-biridan farq qiladi. Shu sababli kredit muddati, to‘lov jadvali va moliyalashtirish mahsulotlarini biznesning pul oqimlariga moslashtirish maqsadga muvofiq.
5. **Moliyaviy savodxonlikni oshirish.** Tadbirkorlarga biznes-reja tuzish, daromad va xarajatlarni hisoblash, pul oqimlarini rejalashtirish, kredit qiymatini baholash hamda qarz majburiyatlarini boshqarish bo‘yicha amaliy treninglar tashkil etish zarur.
6. **Kredit dasturlari samaradorligini baholash.** Ajratilgan kreditlar soni va hajmi bilan bir qatorda yangi ish o‘rinlari, korxonalar faoliyatining davomiyligi, ishlab chiqarish hajmi, mehnat unumdorligi va kreditlarning qaytish darajasini ham hisobga olish lozim.

Ushbu chora-tadbirlar kichik biznesni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga kredit risklarini oqilona boshqarish va ajratilayotgan mablag‘lardan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesni kreditlash mexanizmlarini takomillashtirish iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish va tadbirkorlik subyektlarining barqaror faoliyatini ta’minlashning muhim shartlaridan biridir. AQSh, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya tajribasi kredit kafolatlari, ixtisoslashgan moliya institutlari va banklar o‘rtasidagi hamkorlik kichik biznesning moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirishda qo‘llanilishini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston sharoitida ushbu tajribadan foydalanish uchun kredit kafolatlarini rivojlantirish, raqamli kreditlashni kengaytirish, muqobil garov vositalaridan foydalanish, kredit axborot tizimlarini takomillashtirish va tadbirkorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish muhim hisoblanadi.

Tadqiqot doirasida ilgari surilgan asosiy taklif shundan iboratki, kichik biznesni kreditlash tizimi faqat kredit ajratish hajmini ko‘paytirishga emas, balki kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatining adolatliligi, kreditlarning iqtisodiy samaradorligi va qaytarilishini ta’minlashga ham yo‘naltirilishi lozim. Bunday

yondashuv kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va hududiy iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. *Principles for Public Credit Guarantee Schemes for SMEs*. https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/publication/principles-for-public-credit-guarantee-schemes-cgss-for-smes
2. Brassell, M., Boschmans, K. *Secured Lending for SMEs: Making Effective Use of Registries and Intangibles — A Case Study Approach*. OECD SME and Entrepreneurship Papers, No. 33, 2022. https://doi.org/10.1787/cf451ee7-en
3. World Bank. *Improved Access to Finance to Help 7,000 Businesses in Uzbekistan Grow and Create Jobs*. 15 December 2025. https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/12/15/improved-access-to-finance-to-help-7000-businesses-in-uzbekistan-grow-and-create-jobs
4. OECD. *Strengthening SMEs and Entrepreneurship for Productivity and Inclusive Growth*. https://www.oecd.org
5. UNCITRAL. *Guide on Access to Credit for Micro-, Small and Medium-sized Enterprises*. 2023. https://uncitral.un.org/en/gatcmsme